

ВИКОРИСТАННЯ АКРЕДИТИВУ ЯК ОДНІЄЇ З ФОРМ МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВ: ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Проаналізовано стан розрахунків за допомогою акредитиву як форми міжнародних розрахунків та визначено вплив системи бухгалтерського обліку на інформаційне забезпечення їх аналізу

Ключові слова: міжнародні розрахунки, акредитив, обліково-аналітичне забезпечення міжнародних розрахунків

Актуальність теми. Міжнародні розрахунки становлять собою систему регулювання платежів за грошовими вимогами та зобов'язаннями між суб'єктами міжнародних економічних відносин. Іншими словами, міжнародні розрахунки – це розрахунки по зовнішній торгівлі товарами і послугами, а також некомерційній операції, кредити і рух капіталів між країнами. Міжнародні розрахунки включають в себе два аспекти: 1) умови і правила здійснення платежів, вироблені практикою і закріплені міжнародними угодами та звичаями; 2) щоденну практичну діяльність банків по реалізації розрахунків.

Використовуючи дані обліку та звітності, економічний аналіз одночасно висуває вимоги до їх удосконалення та розвитку, сприяє раціональній організації облікової роботи з метою отримання повноцінної достовірної економічної інформації [2, с. 39]. Важливість даної інформації обґрунтовується тим, що в умовах ринкових відносин робота підприємства залежить від контрагентів (постачальників, покупців, банків, підрядників тощо), яких підприємства обирають самостійно. Робота підприємства залежатиме від того, наскільки швидко і правильно воно орієнтуватиметься в системі ринкових відносин, наскільки точно і безпомилково вибиратиме собі ділових партнерів.

Як відомо, найкращий спосіб оцінити майбутнього партнера – збирати необхідну інформацію про нього, враховуючи дані про його господарську діяльність за останні роки, її масштаби, фінансовий стан, рентабельність, перспективи подальшого розвитку, а

також про стан міжнародних розрахунків [1, с. 354]. Тому питання щодо обліково-аналітичного забезпечення здійснення міжнародних розрахунків є актуальним та потребує досліджень.

Мета дослідження. Визначення стан міжнародних розрахунків та проаналізувати інформаційне забезпечення і обсяги використання акредитиву як форми міжнародних розрахунків підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми економічного аналізу використання міжнародних розрахунків знайшли відображення в роботах вітчизняних і закордонних учених-економістів, зокрема: С.З. Мошенський, О.В. Олійник, Є.В. Мних, О.І. Береславська, О.М. Наконечний, М.Г. Пясецька та інших. Однак, теоретичні та практичні аспекти економічного аналізу та облікового забезпечення використання однієї з поширених форм міжнародних розрахунків потребують уточнення і подальшого розвитку за сучасних умов.

Викладення основного матеріалу. При проведенні міжнародних розрахунків в багатьох випадках використання акредитиву є невід'ємною складовою договору. Тому для проведення аналізу впливу акредитивної форми розрахунків на їх загальних обсяг доцільно дослідити динаміку експортно-імпортних операцій в Україні, що дозволить визначити активність суб'єктів господарювання на міжнародному рівні. В зв'язку з досить частими фінансовими і політичними кризами розглянемо новий і відносно стабільний економічний період з 2009 по 2011 роки. Статистичні дані наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Обсяги експортно-імпортних операцій в Україні за 2009-2011 рр.

№ з/п	Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Відхилення 2009-2010 рр.		Відхилення 2010-2011 рр.	
		сума, млн. дол. США	сума, млн. дол. США	сума, млн. дол. США	абсолютне, млн. дол. США	відносне, %	абсолютне, млн. дол. США	відносне, %
1	Експорт товарів	35602,9	46129,6	61950,2	10526,7	29,57%	15820,6	34,30%
2	Імпорт товарів	40417,9	54087,6	74714,4	13669,7	33,82%	20626,8	38,14%
3	Сальдо (+, -)	-4815	-7958	-12764,2	-3143	65,28%	-4806,2	60,39%

Динаміка обсягів експортно-імпортних операцій в Україні графічно наведена на рис. 1.

млн.дол. США

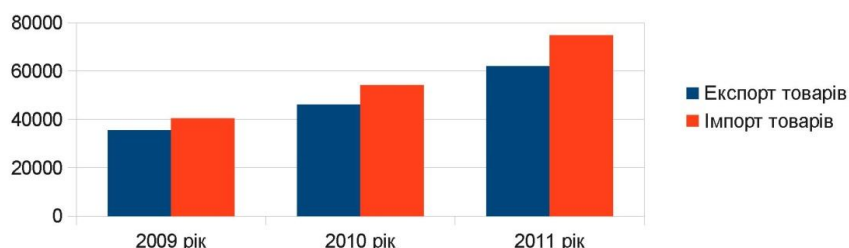

Рис. 1. Обсяги експортно-імпортних операцій в Україні за 2009-2011 рр.

Виходячи з опублікованих Державною службою статистики України [4] даних відмічаємо стійке зростання обсягів міжнародних операцій в період з 2009 по 2011 роки, які в 2011 році зрівнялися обсягами, які були до фінансової кризи 2008 року. Темп зростання є стабільним і складає від 29,57 % для експорту до 38,14 % для імпорту і має незначне збільшення інтенсивності в 2011 році відносно 2010 року як в експортних, так і в імпортних операціях на 4,73 % та 4,32 %. Варто відзначити стійке домінування обсягів імпорту над обсягами експорту. В 2010 році по

відношенню до 2009 року перевищення обсягів імпорту над експортом збільшилося на 3143 млн.дол. США (або 65,28 %) до 7958 млн.дол. США. У 2011 році над 2010 роком – також відбулося збільшення на 4806,2 млн.дол. США (або 60,39 %) і склало 12764,2 млн.дол. США. Прослідковується чітка тенденція до зростання залежності від імпортової продукції і відповідно залежності економіки України від інших країн.

Використання підприємствами акредитивної форми розрахунків є вигідним як для експортерів, так і для імпортерів, тому можна зробити висновок, що

перевищення обсягів імпорту над експортом не матиме впливу на кількість розрахунків за допомогою акредитивів. А враховуючи постійне прагнення до зменшення ризикованості розрахункових операцій відбудеться стимулювання до переходу на дану форму міжнародних розрахунків.

Застосування документарного акредитиву є звичайною практикою для українських імпортерів та експортерів, основна мета яких, – вихід на нові ринки за рахунок залучення до співробітництва нових закордонних партнерів, забезпечення захисту своїх інтересів тощо [1, с. 392].

Як правило, основними посередниками в акредитивних угодах зі сторони вітчизняних банків виступають найбільші банки, як такі, що мають

Таблиця 2. Обсяги зобов'язань пов'язаних з кредитуванням по експортним та імпортним акредитивам за 2009-2010 рр.

№ з/п	Показник	2009 рік		2010 рік		Відхилення 2009-2010 рр.			
		Експортні акредитиви, тис. грн.	Імпортні акредитиви, тис. грн.	Експортні акредитиви, тис. грн.	Імпортні акредитиви, тис. грн.	Експортні акредитиви		Імпортні акредитиви	
						Абсолютне, млн. дол. США	відносне, %	абсолютне, млн. дол. США	відносне, %
1	ПриватБанк		610280		980613	0		370333	60,68%
2	Укресімбанк		645935		439831	0		-206104	-31,91%
3	Ощадбанк					0		0	
4	Райффайзен Банк Аваль		85059		30913	0		-54146	-63,66%
5	Укрсоцбанк	131922	46615	85903	54705	-46019	-34,88%	8090	17,35%
6	Промінвестбанк		1490777		124938	0		-1365839	-91,62%
7	Разом	131922	2878666	85903	1631000	-46019	-34,88%	-1247666	-43,34%
		2010 рік		2011 рік		Відхилення 2010-2011 рр			
1	ПриватБанк		980613		557603	0		-423010	-43,14%
2	Укресімбанк		439831	1199	386308	1199		-53523	-12,17%
3	Ощадбанк				71634	0		71634	
4	Райффайзен Банк Аваль		30913	1843	16369	1843		-14544	-47,05%
5	Укрсоцбанк	85903	54705	199553	66240	113650	132,30%	11535	21,09%
6	Промінвестбанк		124938		327666	0		202728	162,26%
7	Разом	85903	1631000	202595	1425820	116692	135,84%	-205180	-12,58%

Графічне представлення даних для аналізу дано на рис. 2.

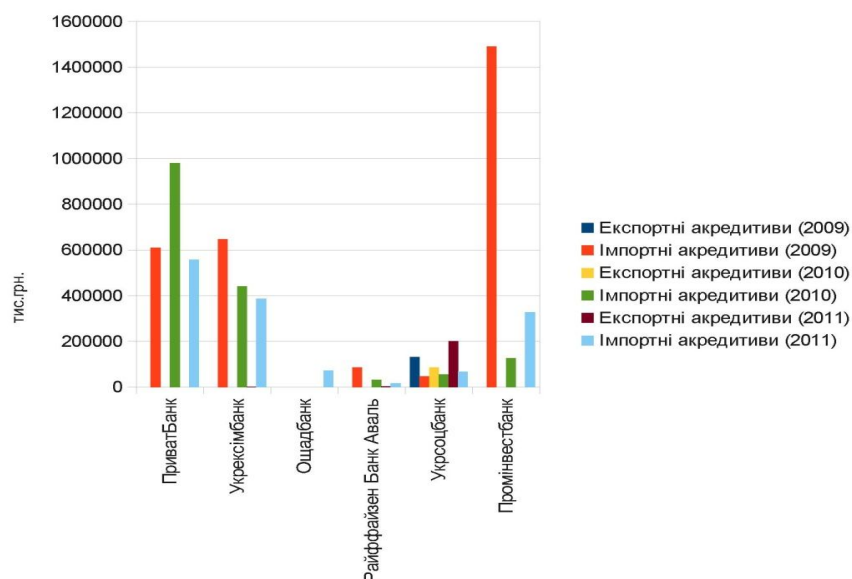

Рис. 2. Обсяги зобов'язань пов'язаних з кредитуванням по експортним та імпортним акредитивам за 2009-2011 рр.

Провівши аналіз отриманих даних можна зробити висновок, що серед найбільших банків України використання непокритих акредитивів в імпортних операціях зменшувалося як у 2010 році відносно 2009 року на 1247666 тис. грн. (або 43,34%), так і в 2011 році по відношенню до 2010 року відповідно на 205180 тис. грн. (або 12,58%). Це свідчить про зменшення використання залучення суб'єктами господарювання коштів у банків на короткі строки для зменшення витрат на проведення розрахунків і можливе використання інших видів гарантій чи їх відсутність. Щодо експортних непокритих акредитивів,

найвищу репутацію на міжнародному рівні. Згідно з опитуванням проведеним НБУ майже всі банки присутні в Україні за виключенням двох мають змогу та проводять операції з акредитивами.

Так як банки в основному не оприлюднюють обсяги здійснюваних акредитивних операцій, то для визначення обсягу акредитивних операцій проведемо порівняльний аналіз обсягів акредитивних операцій у структурі зобов'язань банку що пов'язані з кредитуванням, що дасть змогу виявити частку непокритих акредитивів.

Для аналізу було обрано 6 найбільших банків України, які очолювали рейтинг НБУ станом на кінець 2012 року. Зобов'язання банків за експортними та імпортними акредитивами представлені в таблиці 2

Таблиця 2. Обсяги зобов'язань пов'язаних з кредитуванням по експортним та імпортним акредитивам за 2009-2010 рр.

№ з/п	Показник	2009 рік		2010 рік		Відхилення 2009-2010 рр.			
		Експортні акредитиви, тис. грн.	Імпортні акредитиви, тис. грн.	Експортні акредитиви, тис. грн.	Імпортні акредитиви, тис. грн.	Експортні акредитиви		Імпортні акредитиви	
						Абсолютне, млн. дол. США	відносне, %	абсолютне, млн. дол. США	відносне, %
1	ПриватБанк		610280		980613	0		370333	60,68%
2	Укресімбанк		645935		439831	0		-206104	-31,91%
3	Ощадбанк					0		0	
4	Райффайзен Банк Аваль		85059		30913	0		-54146	-63,66%
5	Укрсоцбанк	131922	46615	85903	54705	-46019	-34,88%	8090	17,35%
6	Промінвестбанк		1490777		124938	0		-1365839	-91,62%
7	Разом	131922	2878666	85903	1631000	-46019	-34,88%	-1247666	-43,34%
		2010 рік		2011 рік		Відхилення 2010-2011 рр			
1	ПриватБанк		980613		557603	0		-423010	-43,14%
2	Укресімбанк		439831	1199	386308	1199		-53523	-12,17%
3	Ощадбанк				71634	0		71634	
4	Райффайзен Банк Аваль		30913	1843	16369	1843		-14544	-47,05%
5	Укрсоцбанк	85903	54705	199553	66240	113650	132,30%	11535	21,09%
6	Промінвестбанк		124938		327666	0		202728	162,26%
7	Разом	85903	1631000	202595	1425820	116692	135,84%	-205180	-12,58%

Графічне представлення даних для аналізу дано на рис. 2.

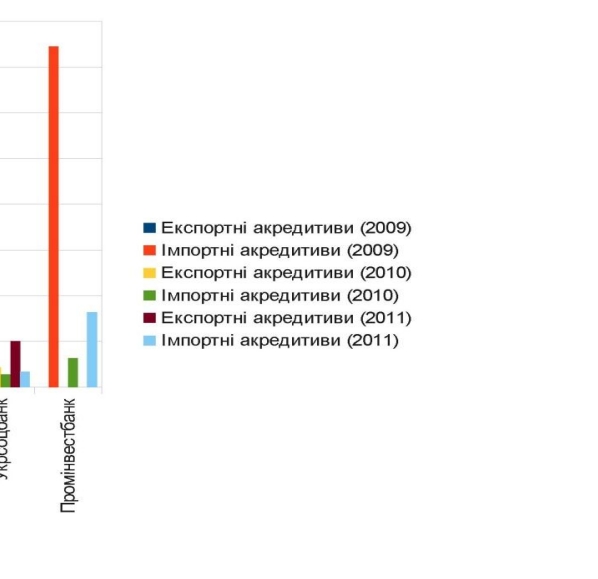

Рис. 2. Обсяги зобов'язань пов'язаних з кредитуванням по експортним та імпортним акредитивам за 2009-2011 рр.

то в 2010 році порівняно з 2009 роком їх обсяги зменшилися на 46019 тис. грн. (або 34,88%) до 85903 тис. грн. В 2011 році експортні акредитиви використовувалися вже більш активно і їх обсяги зросли до 202595 тис. грн., зростання складо 116692 тис. грн. (або 135,84%).

Отже, провівши аналіз зобов'язань пов'язаних з кредитуванням операцій за акредитивами можна відмітити досить жваве використання непокритих акредитивів вітчизняними суб'єктами господарювання у міжнародних розрахунках. Однак, варто відзначити, що наявні джерела інформації про використання

акредитиву в господарській діяльності є дуже обмеженими і не дають повну характеристику про кількість та обсяги акредитивних операцій. У більшості випадків розрахунками за допомогою акредитивів користуються великі чи середні підприємства і тільки в тому випадку, якщо даний вид розрахунків передбачений заздалегідь в договорі іноземним контрагентом. Отже, на відміну від зарубіжних країн, де використання акредитиву є нормою, українські підприємства надають перевагу більш економічним, але одночасно з тим ризикованим видам розрахунків (банківському переказу). Але існує тенденція до збільшення застосування акредитивної форми розрахунків при експортних операціях, що підвищує гарантії отримання коштів вітчизняними виробниками.

Для покращення контролю за акредитивними розрахунками нами запропоновано об'єднати способи і методи контролю кожного аспекту використання акредитивів в єдину систему, що дозволить більш повно і якісно поводити контроль і оцінку ефективності використання, а також впровадження додатків до інформаційних систем для відображення всіх суттєвих характеристик використання акредитивів і підвищення оперативності використання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Організація і ведення аналізу розрахунків за допомогою акредитивів на даному етапі розвитку ускладнені відсутністю єдиного організаційно-методологічного підходу до даної проблеми. В свою чергу це пов'язане з багатогранністю акредитиву як інструменту для проведення розрахунків, варіативністю способів його відображення в обліку і невеликою поширеністю для розрахунків в середині України та не розроблено системою показників, що формують в системі бухгалтерського обліку для відображення даної форми розрахунків. Але підприємства, які ведуть активну діяльність на міжнародному рівні впевнено використовують акредитиви у своїй

діяльності для зменшення ризику несплати і або використовують спрощену методику контролю таких розрахунків, або вимушені розробляти та використовувати оригінальну методологію.

Для покращення економічного аналізу акредитивних розрахунків необхідно розробити систему внутрішньої звітності, що дозволить більш повно і якісно поводити контроль і оцінку ефективності використання, а також впровадження додатків до інформаційних систем для відображення всіх суттєвих характеристик використання акредитивів і підвищення оперативності використання.

Список використаних літературних джерел:

1. *Береславська О.І.* Міжнародні розрахунки та валютні операції [Текст]: навчальний посібник / О.І. Береславська, О.М. Наконечний, М.Г. Пясецька – К.: КНЕУ, 2002. – 392 с. 2. Інформація щодо розрахунків // Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 3. *Мних Є.В.* Економічний аналіз діяльності підприємств: підручник / Є.В. Мних. – К.: КНТУ, 2008. – 514 с. 4. *Мошенський С.З.* Економічний аналіз / С.З. Мошенський, О.В. Олійник: підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. / За ред. д.е.н., проф., Заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутиця. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП "Руга", 2007. – 704 с.

РОМАНЕНКО С.В. – здобувач кафедри бухгалтерського обліку Житомирського державного технологічного університету

Стаття надійшла до редакції: 07.11.12 р.